

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

О.О.Хращевська

(кандидат педагогічних наук, доцент, Ізмаїльський державний гуманітарний університет)

В статье освещаются некоторые подходы к совершенствованию художественно-эстетической подготовки будущих учителей начальной школы в высших учебных заведениях.

This article discusses the main issues of art and aesthetic training of future elementary school teachers in higher educational establishments.

Сучасна вища освіта вимагає від викладачів розробки та впровадження інноваційних підходів до підготовки майбутніх учителів початкової школи. Ми вбачаємо вирішення цієї проблеми у створенні спецкурсів художньо-естетичного спрямування, впровадження яких повинно відбуватися в межах базових навчальних дисциплін.

Мета статті – висвітлення деяких проблем художньо-естетичної підготовки майбутніх педагогів у вищих закладах освіти та підходів до їх розв'язання.

Проблема художньої освіти й організації процесу навчання школярів набуває особливої актуальності в умовах розвитку національної культури суспільства незалежної України на початку ХХІ століття. Приєднання України до Болонського процесу зумовлює необхідність докорінної модернізації системи професійної освіти майбутніх педагогів. Загострюється потреба у формуванні вчителя, який є глибоко ерудованим фахівцем, здатним до активної творчої діяльності, розробки й упровадження інновацій, оптимізації процесів навчання й виховання учнів. У цьому контексті підвищення якості підготовки майбутніх учителів до формування у молодших школярів художньо-естетичного ставлення до навколишнього середовища виступає одним із засобів збагачення конкурентоспроможності національної системи вищої освіти.

В умовах модернізації системи вищої освіти проблема оптимізації художньо-педагогічної підготовки майбутніх педагогів є надзвичайно актуальною, оскільки дозволяє забезпечити виховання у молодого покоління гуманістичних цінностей, прагнення до духовного й фізичного самовдосконалення, потяг до прекрасного.

З огляду на вищезазначене та врахування своєрідності професійної підготовки майбутнього педагога-художника важливого значення набуває вивчення наукового доробку в цьому відношенні вітчизняних і зарубіжних психологів і педагогів (Б.Ананьєв, І.Бех, Б.Вульф, П.Гальперін, Є.Льїн, Т. Кириленко, І.Купесевич, О.Леонтьєв, І.Лернер, В.М'ясищев та ін.).

Спираючись на концептуально-методологічні позиції дослідників стосовно сутності та структури категорії діяльності й пізнання, висунемо варіант визначення феномена «художньо-педагогічна діяльність майбутніх учителів образотворчого мистецтва». Під цією дефініцією слід розуміти якісний рівень художньо-педагогічних, доцільно цілеспрямованих компетенцій учителя образотворчого мистецтва в процесі здійснення педагогічних функцій дидактичної, методично-мистецької діяльності, центральною ланкою якої є залучення учнів до позицій активних художньо-творчих продуктивних способів дій у їхній пізнавальній образотворчості та психолого-педагогічна, методична здатність до рефлексії й розпредмечування системи знань і вмінь щодо розв'язання дидактичних завдань художнього навчання та естетичного виховання, спрямованих на особистісно-орієнтоване формування художньої культури і розвиток здібностей школярів до свідомої пізнавальної, художньо-творчої самоактуалізації.

У педагогічному словнику практичного психолога (за С.Головиним) подано таке тлумачення слова «ставлення» – до людини та діяльності – суб'єктна сторона відображення

дійсності, наслідок взаємодії людини з оточенням (1, 376-377).

Як вважає Т.Кириленко, ставлення людини до світу виражається у формі понять і емоцій. Дійсно, в емоціях ставлення до довколишнього представлено як безпосереднє його переживання. Науковець вважає, що усвідомлення почуття співвідноситься з усвідомленням самого ставлення, яке в емоціях і переживається. «Усвідомити своє почуття значить не лише відчувати його як переживання, а й співвіднести його з тим предметом, який його викликає» (2, 547-548). А основи почуттів становить незамкнений внутрішній світ свідомості, вони базуються на відносинах людини зі світом, відносинах, які виходять за межі свідомості. Відтак, доходить цілком логічного висновку Т.Кириленко, почуття спрямовуються на предмети, виражаючи ставлення до людини, яке розкривається в емоційних переживаннях. Оскільки переживання виступає «неповторною подією у духовному житті людини», то й вона має неповторний емоційний стиль сприйняття довкілля.

Поняття «ставлення» найбільш повно розглядається дослідниками в межах наукової школи Б.Додонова. У психологічній науці означений аспект системно вивчався К.Ізардом, хоча найбільш плідною в цьому плані визнано теорію відносин психолога В.М'ясищева (3).

У суто психолого-педагогічному контексті поняття «ставлення» науковці здебільшого застосовують як тотожне слову «відношення». Ряд учених (Л.Репіна, Е.Бондаренко та ін.) виділяють два види відношень: оцінка (добрий – поганий) і безпосереднє відношення (подобається – не подобається).

Як вважає Л.Рожина, ці два види відношень не є тотожними. Так, якщо оцінка передбачає пошуки норми, то безпосереднє відношення вказує на ті якості, які справляють найбільше враження.

З урахуванням вищезазначеного представимо робочий варіант визначення художньо-естетичного ставлення до навколишнього — це система поглядів про естетичне в дійсності, про сутність і закони естетичної свідомості, пізнання й естетичну діяльність людини, наука про загальні закони розвитку мистецтва. Відтак постає питання про змістове наповнення поняття «навколишнє». Відзначимо, що у довідкових джерелах подано таке тлумачення слів «навколишнє» – *окружающий, окрестный*; «оточення» – *окружение, окрестность*. Отже, ці поняття доцільно розуміти як тотожні (4).

Художньо-естетичне ставлення до навколишнього може бути осмислене і як філософське поняття (5). Воно тісно пов'язане з гуманітарними науками, крім того, виступає теорією для прикладних естетичних і мистецтвознавчих наук у курсі початкової школи.

Художньо-естетичне ставлення до навколишнього можна розглядати як цілісну систему наукового знання, яка відображає такі основні аспекти:

— природа як естетичний об'єкт і вид естетичної цінності (продукти виробництва, явища природи, суспільства й мистецтва);

— природа як відбиток у свідомості особистості естетичного й екологічного, що виявляється в естетичних почуттях, ідеалах, смаках, теоріях тощо);

— природа як естетична діяльність естетичної діяльності та її види (художнє конструювання, або дизайн, художня творчість, естетичне виховання).

Художньо-естетичне ставлення як система має і свій категорійний апарат: художньо-естетичні категорії, художньо-естетичні поняття та художньо-естетичні закони.

Художньо-естетичні категорії – це вузлові пункти в історії освоєння людиною дійсності «за законами краси». Саме в них збережені основні типи естетичного ставлення людини до довкілля, узагальнені характерні естетичні властивості предметного світу.

Художньо-естетичні категорії поділяють на парні й непарні. Парними є категорії прекрасного та потворного, трагічного та комічного, низького та піднесеного (високого); непарними – зміст, форма, художній образ, художній метод, естетична свідомість, естетична діяльність, естетична культура тощо. До художньо-естетичного ставлення належать поняття, які відображають окремі риси естетичних категорій, вони характеризують відтінки естетичних властивостей. Наприклад, категорія «прекрасне» – поняття гармонійного, гарного, чарівного та ін., категорія «потворне» – поняття поганого, брутального, бридкого тощо. Усі категорії та поняття художньо-естетичного тісно пов'язані і взаємозумовлені.

Художньо-естетичне ставлення як система містить, крім категорій та понять, ще й художньо-естетичні закони. Під художньо-естетичними законами розуміємо положення, що фіксують естетичне в дійсності, в естетичній свідомості особистості та її діяльності, загальне в розвитку мистецтва і художньої творчості, художнього процесу, художнього сприйняття, естетичного виховання тощо. Вони розкривають зв'язки, тенденції, суперечності, що існують між естетичними явищами.

Таким чином, художньо-естетичне ставлення – це системне знання, котре охоплює певні закони, категорії, поняття, дослідження яких і розкриває його зміст.

Художньо-естетичне ставлення відіграє значну роль у суспільному житті, це розкривається через функції, які воно виконує в суспільстві. До найважливіших функцій належать світоглядна, пізнавальна, формуюча (виховна), методологічна тощо.

Художньо-естетичне почуття потрібне майбутньому вчителю. Воно є світоглядною основою для творчої діяльності художньої інтелігенції. Наприклад, художник може інтуїтивно використовувати закони естетики, не усвідомивши їх у теоретичній формі, а ознайомившись із ними під час художнього процесу, з досвіду попередників та сучасників.

Не тільки художнику потрібно художньо-естетичне ставлення, воно необхідне й учителю, який сприймає мистецтво. Художньо-естетичні якості несуть знання людям, дозволяють усвідомити основні властивості і закони розвитку естетичних явищ, різні естетичні концепції тощо. В цьому розкривається пізнавальна функція художньо-естетичного ставлення до навколишнього.

Художньо-естетичне ставлення виховує особистість, її смак, розвиває її естетичну свідомість, допомагає по-справжньому сприймати мистецтво. Сприяючи формуванню певних естетичних поглядів, ідеалів, уявлень, воно орієнтує у світі естетичних цінностей, викликає ціннісні уявлення, якими люди можуть користуватися у практичній діяльності. Таким чином, художньо-естетичне ставлення відіграє виховну роль.

Художньо-естетичне ставлення виконує методологічну функцію, оскільки розкриває головні принципи пізнання естетичних об'єктів, визначає шляхи їх дослідження.

Художньо-естетичні якості заслуговують на увагу людини, адже вони дають знання, як поводитися у світі (етикет), як одягатися зі смаком, як красиво і зручно організувати своє робоче місце (дизайн); сприяють розвитку духовного світу особистості і допомагають використовувати на практиці естетичне знання.

Художньо-естетичне ставлення до навколишнього додає людині знань, формує творчі якості, потребу сприймати красу й отримувати від неї насолоду, бажання спілкуватися з мистецтвом і розуміти його.

Отже, формування художньо-естетичного ставлення до навколишнього можна визначити як цілісну систему знань, яка вивчає естетичну діяльність суб'єкта та її результати, зокрема, у галузі мистецтва їй належить значна роль у формуванні духовного світу людини. До того ж художньо-естетичне ставлення – філософський аспект естетики, яка тісно пов'язана з гуманітарними, економічними і технічними науками, виступає теоретичною основою для мистецьких наук: історії та теорії мистецтва, технічної естетики, естетики побуту й поведінки; це цілісна система знання, котра має свої категорії, поняття й закони, відіграє значну роль у житті людини та суспільства.

Перспективи подальшого наукового пошуку ми пов'язуємо з поглибленим вивченням процесу підготовки майбутніх учителів до формування у молодших школярів художньо-естетичного ставлення до навколишнього в системі його ступеневої освіти.

1. Словарь практического психолога / Сост. С.Ю.Головин. – Мн., 1998.
2. Основи психології: Підручник /За заг. ред. О.В.Киричука, В.А.Роменця. – 3-тє вид., стереотип. – К., 1997.
3. Мясищев В.Н. Психология отношений. Избран. психолог. труды /Под ред. А.А.Подалева. – Москва-Воронеж, 1995.
4. Новий тлумачний словник української мови: У 4 т. – К., 1999. – Т. 4.
5. Новейший философский словарь. – Мн., 1998.